

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

מפסחא לעצרתא

הלכה

מגין חימים וחשבועות בספירת העומר

פרשת אמור תשפ"ד

שנה כ"ה - קובץ כ"ז [תתפ"א]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י

מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של

מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת אמור

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה. עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'" (ויקרא כ"ג, ט"ו – ט"ז).

"גופא אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי אמרימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא" (מנחות ס"ו ע"א).

הנה יש לעיין במה שנחלקו אביי ואמימר, ויש לפרש מחלוקת זו בשלש דרכים:

א. לדעת אביי ספירת העומר בזמן הזה מן התורה ואין מצוות הספירה תלויה בקרבן העומר, ולפיכך צריך לספור ימים ושבועות. לדעת אמימר ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן זכר למקדש ולפיכך מנה ימים ולא שבועות. כך נראה הבנת הרמב"ם שפסק (הל' תמידין ומוספין פ"ז הל' כ"ב – כ"ד) דספירת העומר בזמן הזה מן התורה כדעת אביי.

ב. לכו"ע ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן זכר למקדש, אלא דאביי סבירא ליה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומשו"כ מצוה למימני גם שבועות ולא רק ימים. כך דעת רוב הראשונים שנקטו דספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, כן דעת התוס' (מנחות שם), הרא"ש (פסחים פ"י סימן מ'), והר"ן (פסחים כ"ח ע"א מדה"ר), והר"ן כתב שזה דעת רוב המפרשים, עי"ש, וכך דעת השו"ע (סימן תפ"ט), ומ"מ צריך לספור ימים ושבועות.

וכבר כתבו הר"ן והכסף משנה שם את שתי דרכים אלה בשיטת אביי, עי"ש.

ג. לשני הדרכים הנ"ל צ"ע בדברי אמימר, הלא כלל גדול בדינו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואף במצוות דרבנן שתיקנו משום זכר למקדש כגון לולב כל שבעה בגבולין, דאיתא במס' סוכה (מ"ד ע"א) דהוי זכר למקדש, מילתא דפשיטא

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

שצריך לדקדק בכל פרטיה ודקדוקיה, של מצות לולב, ומאי שנא ספירת העומר דהוי זכר למקדש.

ונראה לדקדק בלשון רש"י במנחות דלשיטת אמימר ספירת העומר כלל אינה חיוב אלא כעין מנהג בעלמא, וז"ל:

"אמימר מני יומי ולא שבועי - אמר האי מניינא דהשתא לאו חובה הוא דהא ליכא עומר אלא זכר למקדש בעלמא הוא הלכך ביומי סגי".

הרי דספירת העומר אינה חיוב אלא "זכר למקדש בעלמא".

וכבר ביארתי במק"א (מנח"א מועדים ח"ג סימן כ"ב אות ד') דתרי גווני יש בזכר למקדש, יש מצוה גמורה מדרבנן משום זכר למקדש כגון לולב כל שבעה בגבולין והוי ככל שאר מצוה מדרבנן ומברכין עלה, ויש זכר למקדש שאינה אלא מנהג ולא מברכין עלה כגון כורך מצוה ומרור, שלא מברכין עליו.

ודעת רש"י שספירת העומר בזמן הזה הוי כעין כורך ולא כעין לולב כל שבעה.

וכבר כתב הר"ן (פסחים כ"ז ע"א מדה"ר) בדעת הר"ף דבכורך לא בעינן מצה שמורה כיון שאינה אלא זכר למקדש. הרי לן דבזכר למקדש שאינה אלא מנהג ולא חובה גמורה לא קפדינן על פרטיה ודקדוקיה, וזה שיטת אמימר דמני יומי ולא מני שבועי.

וכך מבואר בבעל המאור (פסחים כ"ח ע"א מדה"ר):

"ובספירת העומר יש שישואלין מה טעם אין אנו אומרים בו זמן ועוד מה טעם אין אנו סופרים בלא ברכה ביום טוב שני של פסח כדאמרי' לענין סוכה בשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכין מפני שברכת הסוכה עומדת כנגד קדוש היום ה"נ ברכת העומר עומדת כנגד קידוש היום ונימני נמנאי ולא ליבריך ברוכי ועוד מה טעם אין אנו סופרין שתי ספירות מספק כמו שאנו עושין שני י"ט מספק וכללו של דבר אין לנו להחמיר בספירת העומר שאינו אלא לזכר בעלמא והכין אסיקנא בדוכתא במנחות דאמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואף על פי שאנו מוניין ימים ושבועות מנהג הוא בידינו אבל להטעינו זמן אין לנו".

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

הרי שאף הוא כתב בדעת אמימר דאין ספירת העומר אלא זכר למקדש בעלמא ואינה מצוה גמורה, ומשו"כ לא מברכין ברכת הזמן בניגוד לשאר מצוות דרבנן שמברך עליהם ברכת הזמן כגון נר חנוכה ומקרא מגילה, ומשו"כ לא מחמירין במצוה זו. ועיקר ההלכה כאמימר אלא שנהגו כאביי ורבנן דבי רב אשי למנות ימים ושבועות, ודברי המאור הם כעין פירוש רש"י.

אך יש להעיר דבכורך לכו"ע לא מברכין ברכת המצוה, וכבר ביארתי במנחת אשר (מועדים ח"ג סימן כ"ב אות ד') דאף שכתבו הפוסקים דבברכת המצה והמרור יש לכון לפטור את הכורך, וראוי להחמיר שלא להפסיק בין ברכות אלה לכורך, אין זה אלא לכתחלה, אבל כו"ע מודים דאף אם הפסיקו בין הברכות לאכילת הכורך אין מברכין על הכורך, משא"כ בספירת העומר דעד כאן לא כתב בעל המאור אלא לבאר למה לא מברכים שהחיינו, אבל פשיטא ליה שמברכים ברכת המצוה בספירת העומר.

ובמנחת אשר למועדים (ח"ג סימן ל"ד) הבאתי מה שנחלקו הרמב"ם ורבינו ירוחם אם מנין הימים והשבועות מצוה אחת הן או שתי מצוות. הרמב"ם (ספר המצוות מצ"ע קס"א) כתב שמצוה אחת הן, והוכיח כן מדמברכין ברכה אחת, ואת"ל ששתי מצוות הן הוי לן לברך שתי ברכות.

ועוד הוכיח הרמב"ם דאת"ל דהוי שתי מצוות אין לספור שבועות אלא בגמר כל שבוע ושבוע וכיון שנהגו להזכיר מנין השבועות אף בימים שבין שבוע לשבוע ע"כ דמצוה אחת היא.

ורבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב ה' חלק ד') אכן נקט ששתי מצוות הן מנין הימין והשבועות, וטעמא דמילתא שאין מברכים אלא ברכה אחת כתב משום דמנין הימים בזמן הזה מן התורה שאין מנין הימים תלוי בקרבן העומר אלא במחרת השבת, ולפיכך הוי מצוה דאורייתא אף בזמן הזה, אבל ספירת השבועות תלוי בקרבן העומר וכדכתיב (דברים ט"ז ט') "שבעה שבעת תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבעות", ומשו"כ אינו אלא זכר למקדש ולא מברכין עלה כשם שאין מברכים על הכורך משום שאינו אלא זכר למקדש.

הרי שדימה ספירת העומר לכורך, וכשם שאין מברכים על הכורך אין מברכים על ספירת השבועות שאינה אלא זכר למקדש.

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

הרי דלשיטתו אף ברכת המצוה אין מברכים על ספירת העומר דהוי זכר למקדש ולא כשיטת בעל המאור שאין מברכים זמן אבל מברכים ברכת המצווה.

ומ"מ נראה דהצד השוה שבין פירש"י, בעל המאור ורבינו ירוחם, דספירת העומר בזמן הזה למ"ד זכר למקדש הוא אינה מצוה גמורה אלא זכר בעלמא וכעין כורך, ולא כמצות לולב כל שבעה בגבולין דהוי ככל שאר מצות דרבנן.

ודו"ק בכל זה.

ב

בנוסח הספירה

הנה מצינו בראשונים שלש שיטות בנוסח הספירה ובשילוב מנין הימין והשבועות:

א. כתב הרא"ש (שו"ת כלל כ"ד סימן י"ג):

"על ספירת העומר נהגו בכל תפוצת הגלות למנות יומי ושבועי בכל לילה ואומר שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים, ולא שמענו אדם שערער בדבר אלא הר"ז הלוי ז"ל. ומנהג אבותינו תורה היא".

וציין לדברי הרז"ה שחולק על מנהג זה, ואכן כך כתב המאור (פסחים כ"ח ע"א מדה"ר):

"והמקומות שנהגו שלא למנות שבועות בכל יום ויום עד מלאת השבוע בכל שבוע ושבוע הוא המנהג היפה".

והר"ן כתב (בפסחים שם):

"והפירוש הנכון במצוה למימני שבועי היינו בתשלום כל שבוע ושבוע אבל ברוב המקומות החמירו על עצמם לומר בכל יום היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים".

הרי שמעיקר הדין ס"ל כרז"ה אלא שנהגו כשיטת הרא"ש.

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

ולפי מה שנתבאר לעיל מדברי הרמב"ם בספר המצוות, לכאורה נחלקו אם מנין הימים והשבועות שתי מצוות הן, וא"כ אין ראוי למנות שבועות אלא בתשלום כל שבוע ושבוע, או שמא מצוה אחת היא וא"כ ראוי להזכיר כל לילה את הימים ואת השבועות.

אך באמת אין הכרח לתלות נוסחאות אלה בשרשי המצוה ואפשר שאין ביניהם אלא משמעות הנוסח בלבד.

ג. שיטה שלישית הביא הטור מאבי עזרי, והיא שאין צריך לספור את המנין הכולל של הימים בכל הלילות אלא מיום השביעי ואילך מונה את השבוע בתוספת הימים, כגון ביום שמיני אומר היום שבוע אחד ויום אחד לעומר, וכן עד סוף הספירה, עי"ש.

ושיטה זו ודאי אינה תלויה אם הוי מצוה אחת או שתי מצוות, וע"כ אין בין זה לזה אלא נוסח הספירה בלבד.

והנה כתב המגן אברהם (סימן תפ"ט סק"ד):

"והשבועות. נ"ל דאם ספר הימין לחוד ולא ספר השבועות א"צ לחזור כדאי' בגמ' למ"ד ספירה דרבנן וב"י כ' בשם רוב הפוסקים דקי"ל ספירה בזמן הזה דרבנן ואם מנה שבועות לבד נמי יצא כמ"ש הטור".

וכונתו ברורה שאם ספר כנוסח האבי עזרי ולא ספר את מנין הימים הכולל, אם ספר שבועות בתוספת הימים שבין שבוע לשבוע, אף שאין זה מנהגנו מ"מ יצא ידי חובתו, וכך פירשו דבריו במחצית השקל שהוא ראש המדברים בביאור דברי המגן אברהם וכ"ה במשנה ברורה (שם סק"ז).

וזה שלא כהבנת הבית הלוי (שו"ת ח"א סימן ל"ט) שפסק דמי דספר רק את מנין השבועות, אבל דילג לגמרי על יום אחד שבין שבוע לשבוע, אף שהפסיד את ספירת הימים ושוב אינו יכול לברך על ספירת הימים, מ"מ עדיין רשאי הוא לברך על מנין שבועות, דהיינו ביום ז', י"ד, כ"א וכו' עד סוף ימי הספירה, עי"ש.

ב

בשיטת הבית הלוי בשכח לספור באמצע השבוע

ל"א למטמונים ט"ז באייר תשנ"ה

לכבוד ידידי היקר האברך המופלג חו"ב הרב...

רב שלום עד בלי ירח

הנני במענה קצר הלכה למעשה במי שבאחד מלילות הספירה התפלל ביחידות בבית, ובלייל המחרת כאשר התפלל עם הציבור נוכח לדעת שבליילה הקודם טעה בספירה וספר בטעות יום לא נכון, ונפשו עגומה עליו שנבצר ממנו להמשיך לספור בברכה. שואל הוא אם יכול לסמוך על שיטת הבית הלוי (שו"ת ח"א סימן ל"ט) דמי ששכח אחד הימים שבין שבוע לשבוע, עדיין יכול לברך על מנין השבועות, אעפ"י שהפסיד מנין הימין, ויכול לברך על הספירה בתשלום השבוע, דהיינו ביום ז', י"ד, כ"א וכו'.

והבית הלוי הסתמך על דברי המגן אברהם (סימן תפ"ט סק"ד) שכתב דאם ספר שבועות בלי ימים יצא ידיחובתו כמ"ש הטור, והבית הלוי פלפל בהלכה זו.

ותו"ד, לשיטת רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ה' חלק ד') דמנין הימים והשבוע שתי מצוות הן ומה דאין מברכין שתי ברכות הוא משום דמנין הימים בזמ"ז מה"ת הוא ומנין השבועות מדרבנן (משום דכתיב ביה מיום הביאתכם) ולפיכך מברכים על מנין הימים ופוטרים את מנין השבועות, אין לברך על מנין השבועות לבדן, אבל לשיטת הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע קס"א) ורוב הראשונים דחד מצוה הם שפיר יש לברך על מנין השבועות לבד דכיון דמבואר בטור דאם מנה ימים ללא שבועות או שבועות ללא ימים יצא יד"ח לא גרע נ"ד דספר שבועות ודילג ימים.

וזה שנים רבות שנתקשיתי בדברי הביה"ל היכן מצא בטור דיצא יד"ח אם ספר שבועות ללא ימים והלא אין הטור מתייחס כלל לשאלה זו, וכפי הנאה שהביה"ל ראה לשון זה בדברי המגן אברהם בסי' תפ"ט ס"ק ד' ואכן כתב שם המג"א "ואם מנה שבועות לבד נמי יצא כמ"ש הטור" אך כונתו מבוארת שם במחצה "שדהטור הביא את שיטת הי"א דאינו סופר ביום ח' "היום שמונה ימים שהם שבוע א' ויום א'" אלא "היום

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

שבוע אחד ויום אחד" וכונת המג"א דאף דאנן קי"ל שלא כדבריו אלא כמו שנהגו לספור בכל יום את מספר הימים ואף בגמר השבועות וכמ"ש הטור בעצמו מ"מ בדיעבד יצא אם ספר כנוסח הי"א שכתב הטור. (ובשעה"צ להמשנ"ב ס"ק י"א כתב עוד יתירא מזו דאף לשיטת המגן אברהם לא יצא אלא ביום ח' וכדומה דיש בו עכ"פ הזכרת ימים ג"כ דהיינו שבוע אחד ויום אחד אבל בימי תשלום השבועות כגון ז' י"ד כ"א וכו' לא יצא יד"ח כיון שלא הזכיר אלא שבועות בלבד ולא ימים. והבית הלוי נמשך אחר לשון המג"א דאם ספר שבועות בלא ימים יצא כמ"ש הטור, ומתוך כך כתב דיכול לברך על ספירת השבועות אף אם דילג ימים, אך לפי המבואר בכונת המג"א אין מזה ראייה כלל דעד כאן לא חידש המג"א אלא באופן שספר בכל יום ויום ולא דילג כלל שום יום אלא שבנוסח הספירה נהג כשיטה הנ"ל ולא הזכיר את מנין הימים בפנ"ע אבל אם דילג יום אחד לגמרי ביטל מצותו לגמרי לשיטת הבה"ג (ואנו חוששין לשיטתו לענין הברכה).

ומלבד כל זה, את"ל דאף מי שדילג יום מימי הספירה יכול לברך על השבועות, הוי ליה לבית יוסף ולנושאי כליו הגדולים, הט"ז, המגן אברהם וגדולי האחרונים לכתוב הלכה זו, ולא לסתום דאם דילג יום אחד שוב אינו סופר בברכה, ומדשתקו רבנן שמע מינה דלא ניחא להו בחידוש, וזו ראייה ברורה.

אמנם בנידון דידן שספר ספירה מוטעת, יש לדון לפי דברי השואל ומשיב (מהדורה רביעאה ח"ג סי' קכ"ז) שחידש דאף לפי שיטת הבה"ג דבדילג יום אחד אינו יכול להמשיך לספור בברכה, אין זה רק בשכח ודילג לגמרי דלא הוי תמימות, אבל אם טעה בספירתו הוי בכלל תמימות כיון דגם בספירה בטעות יש זכר למקדש. אמנם סברא זו פלאית היא, ואין לסמוך עליה להלכה.

וע"ע בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורה קמא סי' קע"ג) שחידש כעין זה דאם טעה וספר ה' במקום ד' יצא יד"ח משום דיש בכלל מאתיים מנה משא"כ ג' במקום ד'. וגם דבריו תמוהים מאוד ואין לסמוך עליהם להלכה.

ומ"מ נראה להלכה, דלאחר שדילג יום כלשהו שוב אינו סופר בברכה, ויבקש מהש"צ או מחבירו להוציאו בברכתו. כך נראה ברור להלכה.

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

ג

עוד בענין הנ"ל

לכבוד ידידי היקר האברך המופלג חו"ב הרב...

במה שבא מע"כ בלוחות שניות וטען דח"ו נעשה את הבית הלוי כטועה בדבר משנה, ויצא לפרש כונת הביה"ל דכיון שכתב הטור את שיטת הראבי"ה דנוסח הספירה הוא בהזכרת מנין השבועות ולא הימים בכל יום ויום וכן הביא י"א דאינו מזכיר שבועות כלל אלא בסוף השבועות ולא באמצעם הרי דמנין ימים ושבועות שני ענינים הם (אף דהוי מצוה אחת) וא"כ לא גרע מכך אם מנה שבועות בלבד ודילג ימים לגמרי.

הנה ידידי פירוש זה בכונת הביה"ל לא נעלם מעיני ושקלתי אותו מאז בפלס הסברא, ולדעתי הוא רחוק כ"כ שאין לקבלו, דאם ראה הביה"ל את דברי הטור לא היה מדמה את נידון דידן לדברי הראשונים, דהרי אדרבה חזינן מדבריהם דמנין הימים והשבועות גדר אחד הם ומנין אחד שהרי אנו משלבים לשיטתם את מנין הימים והשבועות ביחד לשיטת הראבי"ה הרי דמנין השבוע הוא כחלק של מנין הימים (ואף דלשיטה האחרת שבטור דמונה השבועות רק בסוף השבועות ולכאורה יש מקום לדיוק מדבריו דשתי ספירות יש כאן מ"מ אין זה כונת הביה"ל שכתב "דמבואר בטור דאם מנה שבועות בלא ימים יצא"), ועוד תמוה דהלא לא מצינו בטור הו"א שיצא יד"ח אף שדילג ימי ספירה והלא הטור הביא את שיטת הבה"ג דאם דילג יום אחד שוב לא יברך ואם איתא דס"ל שבשבועות ללא ימים יצא הו"ל לפרש ולא לסתום.

והעיקר שהביאנו לומר דהביה"ל נגרר אחר לשון המג"א הוא סתימת לשונו שכתב דמבואר בטור דאם מנה ימים בלא שבועות או שבועות בלא ימים יצא ובאמת אין לזה זכר בטור ואם כונתו להוציא כך מתוך השיטות שהביא הטור לא היה סותם לכתוב "דמבואר בטור" ומתוך כך אמרתי כנ"ל דהביה"ל טעה לפרש את כונת המג"א כאילו מבואר בטור דבספירת שבועות בלא ימים יצא יד"ח. (ועל המג"א לא קשה כנ"ל דלשונו "אם מנה שבועות בלא ימים יצא כמ"ש הטור" וכונתו מבואר כנ"ל ממחצה"ש דאם מנה כשיטת הראבי"ה ולא הזכיר את המספר הכולל של הימים יצא דלא נחלקו אלא בנוסח לכתחילה אבל בדיעבד יצא בכל ענין).

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

ב

ולא אמנע מלהשיח את צערי לאהובי, הנה צר לי על מה שנשתרש אצל הרבה בני תורה יקרים הוגי תושיה ולומדי תורה לשמה כאשר מתקשים בדברי אחד הגדולים לעוות את השכל ולעקם את הכתוב כדי "ליישב" את הקושיא, ולרוב אין בזה לא יישוב ולא יישור אלא עקמימות, רגיל אני לומר לתלמידיי שאין גאוני עולם הקדמונים והאחרונים זקוקים ל"רחמינו" שנעשה עמהם חסד וניישב את דבריהם בדרכים עקלקלות ואין בזה כבוד לרום מעלתם, אלא אדרבה ביטול כבודם הוא לפרש דבריהם בדרך לא דרך. אין לנו אלא ליגע ולעמול להבין פשטות דבריהם העצומים והעמוקים והישרים ובמקום שאין להבין דבריהם בפשטותם וישרותם יש להניח את הדברים בצ"ע ומתוך הכנעה גדולה והתבטלות אף לחלוק ניתנה רשות, ורע בעיני דרך זה "ליישב" דברי קדמונו בדרכים עקלקלות שאינם מתיישבים לא בלשונם ולא בסברא הישרה.

ועיין בדבריו הנפלאים והבהירים של אדוננו הש"ך עמוד ההוראה בחו"מ סימן פ"ד סקי"א "ואין לבדות חילוקים שאינם נכונים לדינא, ויותר נכון שישארו דברי הרא"ש והמחבר בקושיא משנמצא סברות זרות וכו'".

עוד ראיתי להעיר למע"כ על כתבו שבא ליישב את דברי הביה"ל "שלא יהיה ח"ו כטועה בדבר משנה" ידע נא ידידי שאין בזה פחיתות ובזיון כלל לומר על גדולי ארץ ואדירי תורה שנעלמו מעיניהם אף דברי ראשונים מפורשים, וכבר האריך גאון הגאונים בשו"ת חוט השני סי' י"ח (והביא דבריו בפ"ת יו"ד רמ"ב סקי"ב) בבקאות מבהילה ומדהימה להוכיח שאף מעיני גדולי הראשונים נעלמו לעתים דברים מפורשים, והלא כך טבע הקב"ה בטבע האדם ששר השכחה שולט בכל, והשכחה תופעת הטבע היא כמו הרעב והצמא, ומי לנו גדול ממשנה רבינו שלא בוש לומר שמעתי ושכחתי כמבואר בזבחים ק"א ע"א, וכך יש ללמוד מהלל הזקן שאמר בפסחים ס"ו ע"א "הלכה זו ידעתי ושכחתי", ופעמיים במסכת מדות אמר התנא הגדול ר' אליעזר בן יעקב "לשכה מערבית דרומית שכחתי מה היתה משמשת" (פ"ב מ"ה), "לשכת העץ שכחתי מה היתה משמשת" (פ"ה מ"ג), ובקידושין נ"ו ע"א "א"ר ינאי גבול שמעתי בה ושכחתי" ובכל הש"ס חזינו ששכחה שלטה אף בגדולי התנאים והאמוראים מלאכי עליון, וכבר אמרו בעירובין נ"ג ע"א "אנן כאצבע בבירא לשכחה".

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

אמנם לכאורה יש להוכיח מדברי הגמ' בפסחים דשכחת התנאים תמהון גדול היא ויש ליתן טעם רוחני בשכחתם, שהרי הוכיחו מהלל הזקן ששכח דכל המתיהר תורתו משתכחת, אך באמת נראה דלא משום עצם השכחה אמרו כן, אלא משום דלא מסתבר שישכח דבר שכיח ומצוי מאד כהא דשחיטת הפסח אם דוחה את השבת. וכמו שתמהו בירושלמי שם (פסחים ל"ט ע"ב) "והלא א"א לשתי שביעית שיחול י"ד להיות בשבת ולמה נתעלמה הלכה מהן כדי ליתן גדולה להלל", ודו"ק בזה.

ועיין בספר נדרי זריזין להגר"ש קלוגר ח"ב עמוד פ"ג בתשובה שכתב על דברי השואל "שתפס" אותו בשכחת תוס' בב' מקומות "אמת אמר שהיה בהעלם עין ממני אבל אין זה תימא וכי יצאתי מכלל מין אנושי כי שיח וכי שיג לו, ולא טוב אנכי מן הראשונים אף קטנם עבה ממתני ויש שהיה בהעלם עין מהם וכו'".

וכמה מגדולי ישראל חיברו ספרים שבהם השיגו על גדולי הדורות בהעלמת עין כהחיד"א בקונטרס הגדול העלם דבר, ומעולם היה תמוה בעיני מה ראו על ככה, ומה ענין היה להם לציין את שכחת הקדמונים אדירי התורה, אם לא שרצו להורות דרכי תלמוד ולהאיר לבנו להבין שאין בכך כל פגם ודופי.

ובאמת כל מי שנגה עליו אור התורה וזכה לפסוע במשעוליה יודע שמצוי בספרי גדולי האחרונים שלפעמים העלימו עין מדברים מפורשים, (עיין שו"ת רעק"א סימן רי"ב שדן והסתפק בדין המפורש בתוס' מכות ו' ע"ב דאם הוזם א' העדים הוי כנמצא אקא"פ, ובגליון הש"ס שבת קי"ב ע"ב הקשה רעק"א קושי' שהקשו התוס' שם במקום! ומעודי התפלאתי על החזיון הזה שרעק"א גדול האחרונים הקשה את קושית התוס' במקום, וע"כ צ"ל שאדוננו רעק"א חזר במרוצה ובמהירות על הגמ' ללא עיון בדברי התוס', וא"כ לא פחיתות יש כאן אלא גדלות עצומה, שרעק"א כיון מדעתו לקושית התוס' ובתוך מרוצת חזרתו זכר את המשנה בכלים והקשה ממנה אף שלא שם אל לבו לשעה את דברי התוס' שם).

אמנם צריך לזהר מאד כשמשיגים על שכחת האחרונים, ומ"מ טוב לנו לומר שנעלם מעיניהם לשעה דברי הראשונים מלפרש כונתם בפירושים רחוקים וסברות עקלקלות, ובאמת סוגיא מפורשת יש בגיטין (ח' ע"ב) שממנו למדנו דהטועה בסברא אינו "גברא רבא" אבל מי שלא שמע שמעתתא אינו נגרע בכך מלהיות אדם גדול, עי"ש היטב.

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

ג

ובגוף דברי הביה"ל הנ"ל, יש לעיין עוד מה שכתב דלפי"ד רבינו ירוחם בודאי אינו מברך על מנין השבועות אבל לחולקים עליו אפשר דמברך. ולכאורה איפכא מסתברא, דלשיטת רבינו ירוחם יש מקור גדול שיברך על מנין השבועות דהלא ס"ל דשתי מצוות הן ספירת הימים והשבועות באמת היה ראוי שיברך שתים כיון ששתי מצוות הן אלא דכיון דספירת הימים בזמה"ז מה"ת והשבועות אינה אלא מצוה דרבנן נוהגין לברך על המצוה דאורייתא ולא על הדרבנן, (ומבואר מדבריו דבזמן הבית באמת ברכו שתים וזה חידוש), וא"כ נראה לכאורה דאם אינו יכול לברך על מנין הימים משום שדילג יום אחד מ"מ יברך על המצוה דרבנן של מנין השבועות כדמברכין על כל מצוה דרבנן (ואין מסתבר לומר דלא תיקנו כלל ברכה על מצוה זו דהלא מברכין על ספה"ע ובזמן הבית ברכו שתים כנ"ל).

אבל לשיטת הרמב"ם וסייעתיה דהוי מצוה אחת בודאי אין לברך על מקצתה דאין יברך על חלק מחלקי המצוה והלא אינו יוצא בו ידי חובתו.

אמנם שוב עיינתי בדברי רבינו ירוחם וראיתי שכתב דאין מברכין על ספירת השבועות בזמה"ז משום דהוי זכר למקדש ואין מברכין על זכר למקדש כמו שאין מברכין על כורך בליל פסח ולפי"ז צודק הביה"ל דלשיטתו אין לברך על השבועות בזמה"ז אפילו כשאנו מברך על הימים כיון שדילג יום אחד, אך צריך לי עיון בדברי רב"י מהמבואר בסוכה מ"ד דלולב כל ז' בגבולין הוי זכר למקדש ואעפ"כ פשוט דמברך עליה וע"כ דאין זה כלל גמור וכבר כתבו הפוסקים טעמים אחרים שאין מברכין על כורך ואכמ"ל.

ובמאת מלבד הקושי שבדברי הביה"ל בסברא ובגמ' מוכח שלא כדבריו מסתימת כל הראשונים והפוסקים שלא חילקו בהלכה בין יום ליום, והרי רוב מקרי השכחה הם ימי אמצע השבוע, ואעפ"כ לא מצינו מי שיאמר דיכול לברך על השבועות, ומדשתקו רבנן ש"מ לא ניה"ל.

אמנם גברא רבה אמר מילתא לא תחייכו עליה (ברכות י"ט ע"ב) ונימא בה טעמא (שבת פ"א ע"ב). ובאמת מצינו כדבריו באחד הגאונים בספר מאה שערים למהרי"ץ גיאנות הלכות חדש וספירות העומר (עמוד ק"ט) שתמה על שיטת הבה"ג וכתב "ועוד מכדי תרי קרא אינון כל חד וחד באפי נפשיה לחודיה קאים, תספרו חמישים יום, ושבעה

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

שבועות תספר לך, ואמר אביי מצוה למימני יומא ומצוה למימני שבועי, והאי מאן דטעה יום ולא מנה אשכחן ליה רווחא למימר לית לה תמימות... מאן דלא טעי לענין שבוע אלא כדמטא יום שביעי אמר יום דין שלים חד שבוע". הרי לן בדבריו כשיטת הבית הלוי, אך מ"מ אין הלכה כמותו כמבואר.

ומה מאוד שמחתי בראותי שוב בשו"ת משיב דבר (ח"ה סימן י"ד – ט"ו) שהגאון ר' חיים ברלין חידש מדעתא דנפשיה כדברי בית הלוי ואף הוא הסתמך על דברי המגן אברהם בשם הטור, ופסק דמי שספר שבועות בלא ימים בדיעבד ימשיך לברך על ספירת השבועות, ואביו הנצי"ב דחה דבריו, דהסתמך על מש"כ המג"א וטעה בכונתו כיון שלא עיין בדברי הטור, ושוב כתב הנציב שגם הבית הלוי טעה בזה מאותו הטעם, עי"ש. וב"ה שהנחני בדרך אמת.

ידידו הדו"ש כה"י ברוב יקר וידידות

אשר וייס

ד

ספר שבועות בלי ימים בספה"ע

כ"ג אייר תשע"ג

כבוד הרב הגאון המצוין

ר' אברהם משה שארר שליט"א

ר"מ בישיבת שערי תורה, ירושלים

כנהר שלום וכנחל שוטף.

מכתבו היקר קבלתי והנני במענה קצר.

העיר כת"ר במה שתמהתי על שיטת הבית הלוי דאף מי שדילג על אחד הימים בספה"ע עדיין יכול לברך על מנין השבועות, ואמרתי דממ"נ אינו מברך, שהרי לשיטת רבינו ירוחם לא מברכים על מנין השבועות דאינו אלא זכר למקדש וכמ"ש בבית"ל, ולשיטת הרמב"ם ודאי שאין מצוה בשבועות בלבד כיון דמצוה אחת הן הימים והשבועות.

וכתב מע"כ להביא ראיה לבית הלוי מדברי הפמ"ג במש"ז סק"ז דמי שענה לחבירו ששאל אותו כמה ימים היום, וענה לו מספר הימים ללא מספר השבוע יכול שוב לברך משום ספק ספיקא, שמא מצצ"כ ולא יצא יד"ח ושמא לא יצא בימים בלי שבועות, הרי שנסתפק הפמ"ג אם יצא בימים בלי שבועות, ומסתמא ה"ה לשבועות בלי ימים, ומכאן דשמא יכול לברך על השבועות אף שהפסיד ספירת הימים.

ופשוט לחלק בין מי שלא ספר במטבע הספירה דהיינו שספר ימים ולא שבועות או להיפך, דלדין שהימים והשבועות מצוה אחת הן, וכיון שלא הזכיר שבועות אפשר שלא יצא כלל וצריך לחזור ולספור אף את הימים. ואין זה ענין לחידוש הבית הלוי דלשיטתו אף שהפסיד את מצות ספירת הימים, דשוב אין כאן תמימות, מ"מ עדיין יכול לברך על מנין השבועות.

אך מאידך נראה ברור דשאני מי שספר בכל יום ויום ולא דילג אחד הימים אלא שלא הזכיר את השבועות אלא את הימים בלבד דכבר כתב המגן אברהם (סק"ד)

מנין הימים והשבועות בספירת העומר

דאפשר שיצא יד"ח, ממי שדילג יום אחד לגמרי, דפשוט שלא יצא ידי חובתו כיון שמצוה אחת הן, ודו"ק בכ"ז.

הנני מודה לו על שנותן עינו ולבו על מה שחנני הקב"ה מאוצרו של מתנת חנם, ועל הערותיו היקרות.

ביקר,

אשר וייס

מפסחא לעצרתא

בשורש מצות פסח שני כתב ספר החינוך (מצוה ש"פ):

"משרשי המצוה לפי שמצות הפסח הוא אות חזק וברור לכל רואי השמש בחידוש העולם כי אז בעת ההיא עשה עמנו האל ברוך הוא נסים ונפלאות גדולות ושינה טבע העולם לעיני עמים רבים, וראו כל עמי הארץ ויכלתו בתחתונים ואז בעת ההיא האמינו הכל ויאמינו כל הבאים אחריהם לעולם באמת, שהוא ברוך הוא ברא העולם יש מאין בעת שרצה והוא העת הידוע, ואע"פ שבריאית היש מן האין הוא דבר נמנע מדרך הטבע, כי כמו כן נמנע לבקוע מצולות ים עד עבור בתוכו עם כבוד ביבשה וישובו למקומן, ולהחיות עם גדול ורב ארבעים שנה מלחם היורד מן השמים יום יום, ויתר האותות והמופתים שעשה לנו בעת ההיא שכולן נתחדשו בהפך הטבעים וענין חידוש העולם הוא העמוד החזק באמונתנו ובתורתנו, כי למאמיני הקדמות אין תורה וחלק העולם הבא עם ישראל, וידוע הדבר אין להאריך במפורסם על כן היה מרצונו ברוך הוא לזכות במצוה זו הנכבדת כל איש מישראל ואל יעכבהו אונס וריחוק מקום מעשותה כי אם יקרהו עון שנאנס בחדש הראשון ולא זכה בה עם הקודמין יעשה אותה בחודש השני ולפי שהוא יסוד גדול בדת, הגיע החיוב גם כן אף על הגר שנתגייר בין פסח ראשון לשני וכן קטן שהגדיל בין שני הפסחים שחייבין לעשות פסח שני".

ומשום חשיבותה ושגב גדולתה של חג המצות רצה הקב"ה שכל אחד ואחד מבני ישראל יקיים מצותיו בשלימות, איש בל ייעדר, ולא יגרע מאחד מהם זכות קרבן זה, ומשום כן נצטוונו לעשות פסח שני לכל מי שנבצר ממנו להקריב את פסח הראשון.

וידועים דברי הרמב"ן בסו"פ בא על מרכזיותה של יציאת מצרים

מפסחא לעצרתא

בעולם היהדות ובאמונת ישראל:

"והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת החמץ ובעזיבת הפסח והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באמת באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו ולכתוב עוד על פתחי הבתים במזוזות וּשְׁנֹזכִיר זה בפינו, בבוקר ובערב כמו שאמרו 'אמת ויציב דאורייתא' ממה כתבו 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך', ושנעשה סוכה בכל שנה וכן כל כיוצא בהן מצוות רבות זכר ליציאת מצרים והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים וכו' מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד כל התורה כולה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות, יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם, יכריתנו ענשו, הכל בגזירת עליון וכו'".

אמנם על אף גדולתו וחשיבותו של חג המצות יש חג גדול ונשגב ממנו והוא חג העצרת, שהרי כל עיקרו של הפסח הכנה הוא לעצרת וכפי שכתב החינוך (מצוה ש"ו):

"שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי התפל עושין אות לעולם אל העיקר. ומפני כן, כי היא עיקרן של ישראל ובעבודה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד והנכסף ללבנו כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וחפצו להגיע אל הזמן".

מפסחא לעצרתא

הרי לן דחג הפסח הכשר הוא והכנה ליום קבלת התורה, חג העצרת.

וכבר עמדו גדולי הדורות על השאלה הגדולה, מדוע לא נתנה תורה מצוות מסויימות בחג זה, היחיד מבין שלושת הרגלים שמלבד מצוות היו"ט, אין בה מצוה מסויימת, בפסח נצטוינו במצה, מרור, וכו', בסוכות נצטוינו לישוב בסוכה וליטול ד' מינים, אבל בעצרת אין לנו מלבד שביתה ממלאכה, קידושא, ואבדלתא.

ונראה, דמשום קדושת היום שהיא קדושת התורה הכוללת הכל, אין בה מצוה מסויימת, הלא תלמוד תורה כנגד כולם אמרו, וגדול התלמוד שמביא לידי מעשה, התורה כוללת את כל המצוות כולם ומש"כ אין מצוה מסויימת בחג העצרת.

ביום נשגב זה הכריזו אבותינו "נעשה ונשמע" וקיבלו על עצמם עול תורה ועול מלכות שמים באהבה, וכך בכל שנה ושנה נדרשים אנו ביום זה לשער בנפשנו כאילו עומדים אנו תחת ההר ומקדימים נעשה לנשמע, וכבר כתב בקדושת לוי (פרשת יתרו) שבכל שנה ושנה אפשר לשמוע "אנכי ולא יהיה לך" מפי הגבורה.

ונראה שיסוד הדברים כבר מבואר בבבלי ובירושלמי, דהנה בשבת (קכ"ט ע"ב) אמרו דאין מקיזין דם בערב חג העצרת "משום דנפיק ביה זיקא ושמה טבוח, דאי לא קבלו תורה הוי טבח להו לבשריהו ולדמיהו", ויש לתמוה וכי אפשר שכל מה שנשאר ממעמד הר סיני ומתחדש בכל שנה ושנה הוא המזיק טבוח בלבד, אלא מוכח דבכל שנה ושנה נדרשים אנו מחדש לקבל תורה מסיני, ולהקדים נעשה לנשמע ובכל שנה ושנה נפיק זיקא דאי לא יקבלו תורה טבח בהו.

ובירושלמי ר"ה (פ"ד ה"ח) אמרו כל הקרבנות כתיב בהם חטאת (ושעיר עזים אחד לחטאת) חוץ מעצרת דלא כתיב בה חטא (שעיר עזים אחד):

"אמר הקב"ה לישראל מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם".

והרי פסוק זה נאמר לדורות ולא לשעה ובהכרח דבכל שנה ושנה אומר

מפסחא לעצרתא

הקב"ה, אם קבלתם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם. וכך כתבו שם בפני משה וקרוב העדה, ובאמת פשוט הוא מדברי הירושלמי כמבואר.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

